

dr KRYSZYNA SITAREK
Instytut Medycyny Pracy
im. prof. dr. med. Jerzego Nofera
ul. św. Teresy 8
90-950 Łódź

2-Metylopentano- -2,4-diol

Dokumentacja proponowanych wartości dopuszczalnych wielkości narażenia zawodowego*

NDS: –
NDSCh: –
NDSP: 120 mg/m³
DSB: –
I – substancja o działaniu drażniącym

Data zatwierdzenia przez Zespół Ekspertów: 7.06.2000
Data zatwierdzenia przez Komisję ds. NDS i NDN: 26.03.2001

Słowa kluczowe: 2-metylopentano-2,4-diol; rozpuszczalnik; substancja drażniąca; najwyższe stężenie pułapowe (NDSP).

Key words: 2-methyl-2,4-pentandiol; solvent; irritation substance; maximum admissible ceiling concentrations MAC (C).

2-Metylopentano-2,4-diol jest stosowany jako rozpuszczalnik, składnik płynów hydraulicznych, kosmetyków i niektórych leków dermatologicznych.

W piśmiennictwie jest bardzo mało danych na temat jego działania toksycznego. 2-Metylopentano-2,4-diol charakteryzuje się niewielką toksycznością ostrą. Wartość LD₅₀ po podaniu do żołądka szczurów wynosi 4,79 g/kg, a głównym objawem zatrucia jest depresja ośrodkowego układu nerwowego.

Związek wywiera działanie drażniące na błonę śluzową górnych dróg oddechowych i oka. Narażenie na 2-metylopentano-2,4-diol o stężeniu 240 mg/m³ powoduje po 15 min narażenia podrażnienie oczu, natomiast 5-minutowe narażenie na związek o stężeniu 400 mg/m³ prowadzi do podrażnienia błony śluzowej górnych dróg oddechowych, a o stężeniu 4850 mg/m³ – do podrażnienia oczu, gardła i dyskomfortu oddychania. Należy jednak zaznaczyć, że stężenia 480 i 4850 mg/m³ są mierzone w powietrzu przesyconym parami 2-metylopentano-2,4-diolu, gdyż nasycenie osiąga się, gdy stężenie wynosi około 320 mg/m³. Związek ten nie wywiera działania mutagennego w testach in vitro. Po podaniu do żołądka myszy wydala się z moczem, przede wszystkim jako połączenia z kwasem glukuronowym.

W Polsce nie ustalono dotychczas wartości NDS lub NDSCh 2-metylopentano-2,4-diolu. W większości państw, gdzie istnieją normatywy, wartość NDSCh 2-metylopentano-2,4-diolu wynosi 121 mg/m³. Jedynie w Niemczech

---

* Wartość normatywna 2-metylopentano-2,4-diolu obowiązuje zgodnie z rozporządzeniem ministra pracy i polityki społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. DzU nr 217, poz. 1833.

Metodę oznaczania stężenia 2-metylopentano-2,4-diolu w powietrzu na stanowiskach pracy opublikowano w Podstawach i Metodach Oceny Środowiska Pracy 2001, nr 30.

wartość MAK wynosi 49 mg/m³ i związek ten zaliczono do I kategorii, co znaczy, że wartość stężenia 2 razy wartość MAK, tj. 98 mg/m³, nie może być przekroczona dłużej niż 5 min 8 razy w ciągu zmiany roboczej.

Na podstawie istniejących danych przyjęto wartość najwyższego dopuszczalnego stężenia pułapowego (NDSP) 2-metylopentano-2,4-diolu, wynoszącą 120 mg/m³.

CHARAKTERYSTYKA SUBSTANCJI, ZASTOSOWANIE, NARAŻENIE ZAWODOWE

Ogólna charakterystyka substancji (Documentation... 1999; IUCLID 1996):

– wzór sumaryczny	C ₆ H ₁₄ O ₂
– wzór strukturalny	H ₃ C — CH(OH) — CH ₂ — C — (OH)(CH ₃) ₂
– nazwa chemiczna	2-metylopentano-2,4-diol
– nazwa w rejestrze CAS	2-methyl-2,4-pentanediol
– numer w rejestrze CAS	107-41-5
– nazwa wg IUPAC	2-metylopentano-2,4-diol
– synonimy:	glikol heksylu 2,4-dihydroksy-2-metylopentan, 2-metylo-2,4-pentanodiol, 4-metylo-2,4-pentanodiol, 1,2-heksanodiol, glikol heksylenu, hexylene glycol, 1,2-hexanediol, 2,4-dihydroxy-2-methylpentane, alpha, alpha i alpha'-trimethyltrimethylene glycol.

Właściwości fizykochemiczne (Documentation... 1999; IUCLID 1996):

– postać	bezbarwna ciecz o słodkawym zapachu
– masa cząsteczkowa	118,17
– względna gęstość	0,9216 w temp. 20 °C
– temperatura topnienia	< 40 °C
– temperatura wrzenia	197,5 °C (1013 hPa)
– prężność par	0,07 hPa
– temperatura zapłonu	99 ÷ 102 °C (tygiel otwarty)
– temperatura samozapłonu	306 °C (ciśn. 1013 hPa)
– stężenie par nasyconych w temperaturze pokojowej	320 mg/m ³
– rozpuszczalność:	bardzo dobrze rozpuszczalny w wodzie, rozpuszczalny w eterze etylowym, w niższych węglowodorach alifatycznych, w większości rozpuszczalników organicznych
– próg wyczuwania zapachu	240 mg/m ³
– współczynniki przeliczeniowe:	1 ppm ≈ 4,84 mg/m ³ ; 1 mg/m ³ ≈ 0,207 ppm.

Klasyfikacja i znakowanie są zgodne z klasyfikacją i znakowaniem wg Unii Europejskiej (rozporządzenie ministra zdrowia i opieki społecznej z 1997 r. oraz dyrektywa 67/548 EEC wraz z późniejszymi zmianami):

– numer indeksowy	603-053-00-3
-------------------	--------------

- klasyfikacja substancji   Xi; R36/38; Xi – substancja drażniąca, R36/38 – działa drażniąco na oczy i na skórę
- znakowanie substancji   Xi; R: 36/38.

Produkcja, zastosowanie, narażenie zawodowe

2-Metylopentano-2,4-diol jest produktem pośrednim w syntezach chemicznych, stosowanym jako selektywny rozpuszczalnik w procesach rafinacji olejów, składnik płynów hydraulicznych, kosmetyków, rozpuszczalnik farb oraz dodatek do cementu. Jest również składnikiem niektórych maści z kortykosteroidami. Na skalę przemysłową otrzymuje się go w procesie uwodornienia alkoholu diacetonowego (Documentation... 1999; Kinnunen i Hannuksela 1989).

DZIAŁANIE TOKSYCZNE NA LUDZI

Obserwacje kliniczne

Oceniano działanie drażniące i uczulające 2-metylopentano-2,4-diolu u pacjentów z wypryskiem kontaktowym, gdyż związek ten jest składnikiem niektórych maści z kortykosteroidami. Grupie ośmiuset dwudziestu trzech pacjentów nanoszono 50- lub 30-procentowe roztwory wodne 2-metylopentano-2,4-diolu. U 2,8% badanych wystąpił obrzęk i zaczerwienienie. Wyniki testu wskazują, że badany związek nie należy do substancji drażniących, nie można jednak wykluczyć opóźnionej reakcji alergicznej w następstwie jego działania (Kinunnen, Hannuksela 1989).

Zatrucia ostre

W piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat ostrych zatruc ludzi 2-metylopentano-2,4-diolem. Dostępne są jedynie fragmentaryczne dane (IUCLID 1996; Documentation... 1999), pochodzące z badania ochotników. Nie ma informacji o liczebności poszczególnych grup ochotników oraz bliższych danych o warunkach narażenia i obserwowanych skutkach.

Ochotnicy narażeni 15 min na 2-metylopentano-2,4-diol o stężeniu około 240 mg/m³ (50 ppm) odczuwali słaby zapach związku i u kilku z nich występowało podrażnienie oczu. Wyraźnie był wyczuwalny zapach substancji przez narażanych 5 min na związek o stężeniu około 480 mg/m³ (100 ppm), a ponadto niektórzy z nich skarżyli się na podrażnienie nosa i dyskomfort oddychania. Różnego stopnia podrażnienie oczu i gardła oraz dyskomfort oddychania występowały u ochotników narażanych 5 min na związek o stężeniu około 4850 mg/m³ (1000 ppm), (Documentation... 1999). Ponieważ jednak w temperaturze pokojowej nasycenie powietrza 2-metylopentano-2,4-diolem osiąga się wówczas, gdy stężenie związku wynosi około 320 mg/m³ (66 ppm), przytoczone powyżej informacje, dotyczące stężenia na poziomie 480 i 4850 mg/m³ były prawdopodobnie mierzone w powietrzu przesyconym parą (Documentation... 1999).

Zatrucia przewlekłe

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat przewlekłych zatruc ludzi 2-metylopentano-2,4-diolem.

Badania epidemiologiczne

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat badań epidemiologicznych nad 2-metylopentano-2,4-diolem.

Działanie toksyczne na zwierzęta

W niepublikowanych danych Shell Chemical Corporation, cytowanych przez Documentation... (1999), określa się 2-metylopentano-2,4-diol jako związek chemicznie obojętny, mimo że po dożołądkowym podaniu wywołuje on u zwierząt depresję ośrodkowego układu nerwowego.

Toksyczność ostra

Medialna dawka śmiertelna po podaniu 2-metylopentano-2,4-diolu do żołądka szczurów wynosi 4,79 g/kg, do żołądka myszy – 3,5 g/kg, a do jamy otrzewnej myszy – 1,39 g/kg masy ciała, co pozwala zaliczyć ten związek do związków nieklasyfikowanych na podstawie siły działania toksycznego w warunkach narażenia ostrego. Za główne objawy działania toksycznego przyjmuje się depresyjne działanie na OUN, prowadzące do całkowitej narkozy (RTECS 1999; IUCLID 1996).

Związek ten bardzo słabo wchłania się przez skórę, o czym świadczy wartość medialnej dermalnej dawki śmiertelnej dla królika 12,3 g/kg. 2-Metylopentano-2,4-diol nierozcieńczony podany do worka spojówkowego królika wywiera działanie drażniące i wolno gojące się uszkodzenie rogówki. Po naniesieniu substancji na skórę królika stwierdzono podrażnienie skóry od słabego do umiarkowanego (RTECS 1999; IUCLID 1996).

Toksyczność podprzewlekła i przewlekła

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat toksyczności podprzewlekłej i przewlekłej 2-metylopentano-2,4-diolu u zwierząt.

ODLEGŁE EFEKTY TOKSYCZNE

Działanie mutagenne i genotoksyczne

Mutagenność 2-metylopentano-2,4-diolu badano testem Ames z użyciem bakterii *S. typhimurium* TA1535, TA1537, TA1538, TA98 i TA100 zarówno bez frakcji mikrosomalnej, jak i z frakcją mikrosomalną. Wyniki testu były negatywne (IUCLID 1996). Negatywny był również wynik testu rekombinacji mitotycznej z zastosowaniem drożdży *Saccharomyces cerevisiae* oraz test aberracji chromosomalnych w hodowli komórek jajnika chomika chińskiego (IUCLID 1996). Wyniki tych testów wskazują, że związek nie wywiera działania mutagennego i genotoksycznego w warunkach in vitro.

DZIAŁANIE RAKOTWÓRCZE

Działanie rakotwórcze u zwierząt

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat działania rakotwórczego 2-metylopentano-2,4-diolu u zwierząt.

Działanie rakotwórcze u ludzi

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat działania rakotwórczego 2-metylo-pentano-2,4-diolu u ludzi.

Działanie embriotoksyczne, teratogenne oraz wpływ na rozrodczość

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat działania embriotoksycznego, teratogennego oraz wpływu na rozrodczość 2-metylopentano-2,4-diolu.

TOKSYKOKINETYKA

Wchłanianie

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat wchłaniania 2-metylopentano-2,4-diolu.

Rozmieszczanie

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat rozmieszczania 2-metylo-pentano-2,4-diolu.

Metabolizm

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat metabolizmu 2-metylopentano-2,4-diolu.

Wydalenie

Znaleziono krótką informację o wydalaniu 2-metylopentano-2,4-diolu u zwierząt (Patty's... 1981-1982). Myszom podawano badaną substancję dożołądkowo w dawce dziennej 20 mg w 2 ml pełnego mleka przez osiemdziesiąt jeden dni. Stwierdzono, że około 40% podanej dawki wydalilo się z moczem, z czego 4% jako niezmienną postać związku i 36% jako połączenia z kwasem glukuronowym.

MECHANIZM DZIAŁANIA TOKSYCZNEGO

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat mechanizmu działania toksycznego 2-metylopentano-2,4-diolu.

DZIAŁANIE ŁĄCZNE

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat działania łącznego 2-metylopentano-2,4-diolu.

ZALEŻNOŚĆ EFEKTU TOKSYCZNEGO OD WIELKOŚCI NARAŻENIA

W dostępnym piśmiennictwie nie znaleziono danych na temat zależności efektu toksycznego od wielkości narażenia na działanie 2-metylopentano-2,4-diolu.

NAJWYŻSZE DOPUSZCZALNE STĘŻENIE W POWIETRZU ŚRODOWISKA PRACY (NDS) ORAZ DOPUSZCZALNE STĘŻENIE W MATERIALE BIOLOGICZNYM (DSB)

Istniejące wartości NDS

W Polsce nie ustalono dotychczas wartości dopuszczalnych stężeń 2-metylopentano-2,4-diolu w powietrzu środowiska pracy. Normatywy higieniczne ustalone w innych państwach podano w tabeli 1.

Tabela 1.

Normatywy higieniczne 2-metylopentano-2,4-diolu w powietrzu środowiska pracy

Państwo/ organizacja/ instytucja	NDS, mg/m ³	NDSch, mg/m ³	Dodatkowe oznaczenia	Piśmiennictwo
Australia	–	121	–	Documentation...1999
Francja (1993)	–	125 ^a	–	IUCLID 1996
Niemcy	49	98 (kategoria I)	II c	List... 1998
Wielka Brytania	–	121 (10 min)	–	Documentation...1999
Unia Europejska	nie ustalono	–	–	Dyrektywa 2000/39/EC
USA:				
– ACGIH (1992)	–	121 ^b	–	
– NIOSH	–	121 ^b	–	Documentation...1999
– OSHA	–	121 ^b	–	

^a – Wartość nie może być przekroczona dłużej niż 15 min, 4 razy w ciągu zmiany roboczej.

^b – Najwyższe stężenie pułapowe, NDSP.

Kategoria I – najwyższe dopuszczalne stężenie chwilowe nie może przekraczać 98 mg/m³, tj. wartości MAK dwa razy dłużej niż 5 min, maksymalnie 8 razy w ciągu zmiany roboczej.

Kategoria II c – ustalono wartość MAK bez określania klasyfikacji ryzyka zaburzeń ciąży.

Podstawy proponowanej wartości NDS

Za podstawę zaproponowanej wartości normatywu przyjęto wyniki badania ochotników narażanych na 2-metylopentano-2,4-diol o stężeniu 480 mg/m³, którzy po 5 min narażenia odczuwali zapach związku, a niektórzy z nich skarżyli się na podrażnienie nosa i dyskomfort oddychania. Stężenie to przyjęto za wartość LOAEL 2- metylopentano-2,4-diolu.

Wartość NDS (średnie narażenie dla 8-godzinnego dnia pracy) 2- metylopentano-2,4-diolu ustalono na podstawie wzoru:

$$\text{NDS} = \text{LOAEL}/\text{Ufs},$$

w którym: $\text{Ufs} = \text{A} \cdot \text{B} \cdot \text{C} \cdot \text{D} \cdot \text{E}$

gdzie:

- A = 2, różnice we wrażliwości osobniczej
- B = 1, różnice międzygatunkowe (badanie ludzi ochotników)
- C = 2,5, przejście z badań krótkoterminowych do przewlekłych
- D = 2, wykorzystanie wartości LOAEL zamiast wartości NOAEL
- E = 1, niepewność danych, dotyczących skutków odległych.

Po podstawieniu do wzoru otrzymamy wartość NDS:

$$\text{NDS} = 480/2 \cdot 1 \cdot 2,5 \cdot 2 \cdot 1 = 48 \text{ mg/m}^3 \approx 50 \text{ mg/m}^3.$$

2-Metylopentano-2,4-diol jest substancją działającą szybko – skutki działania w postaci podrażnienia nosa i trudności w oddychaniu zaobserwowano już po 5-minutowym narażeniu ochotników. Z tego względu wartość NDS 2-metylopentano-2,4-diolu jest nieprzydatna jako kryterium oceny narażenia na ten związek. Dla tego rodzaju substancji do oceny narażenia zawodowego należy wykorzystać wartość NDSP, korzystając ze wzoru:

$$\log \text{NDSP} = \log \text{NDS} + u(P) \cdot \log S_g,$$

gdzie:

- $u(P) = 1,86$ współczynnik, charakteryzujący prawdopodobieństwo przekroczenia średniego stężenia 15-minutowego
- $\log S_g = 0,2$ logarytm standardowego geometrycznego odchylenia, charakteryzujący zmienność stężeń krótkoterminowych w środowisku pracy.

Po podstawieniu wartości do wzoru, otrzymamy:

$$\begin{aligned} \log \text{NDSP} &= \log 50 + 1,86 \cdot 0,2 \\ \log \text{NDSP} &= 1,6990 + 0,372 \\ \log \text{NDSP} &= 2,0710 \\ \text{NDSP} &= 117,8 \text{ mg/m}^3 \approx 120 \text{ mg/m}^3. \end{aligned}$$

Proponuje się przyjęcie stężenia 120 mg/m^3 jako wartości najwyższego dopuszczalnego stężenia pułapowego (NDSP) 2-metylopentano-2,4-diolu. Stężenie takie obowiązuje jako stężenie pułapowe ustalone przez ACGIH od 25 lat i mimo przeprowadzonej rewizji w 1992 r. nie zostało zmienione. Zdaniem higienistów amerykańskich taka wartość NDSP 2-metylopentano-2,4-diolu zapobiega działaniu drażniącemu związku na oczy (Documentation...1999). Zaleca się także oznakowanie substancji literą „I”, wskazującą na działanie drażniące związku.

ZAKRES BADAŃ WSTĘPNYCH I OKRESOWYCH, NARZĄDY (UKŁADY) KRYTYCZNE ORAZ PRZECIWWSKAZANIA DO ZATRUDNIENIA

lek. BOŻENA NOWAKOWSKA
specjalista medycyny pracy
Instytut Medycyny Pracy
90-950 Łódź
ul. św. Teresy 8

Zakres badania wstępnego

Ogólne badanie lekarskie, ze zwróceniem uwagi na błonę śluzową górnych dróg oddechowych.

Zakres badań okresowych

Ogólne badanie lekarskie, ze zwróceniem uwagi na błonę śluzową górnych dróg oddechowych.

Częstotliwość badań okresowych: co 3 ÷ 4 lata.

Zakres ostatniego badania okresowego przed zakończeniem aktywności zawodowej

Ogólne badanie lekarskie, ze zwróceniem uwagi na wątrobę i układ krwiotwórczy oraz morfologia krwi z rozmazem i badania czynności wątroby.

U w a g a

Lekarz, przeprowadzający badanie profilaktyczne, może poszerzyć jego zakres o dodatkowe specjalistyczne badania oraz badania dodatkowe, a także wyznaczyć krótszy termin następnego badania, jeżeli stwierdzi, że jest to niezbędne do prawidłowej oceny stanu zdrowia pracownika i osoby przyjmowanej do pracy.

Narządy (układy) krytyczne

Błona śluzowa górnych dróg oddechowych.

Przeciwwskazania lekarskie do zatrudnienia

Przewlekłe zanikowe i przerostowe stany zapalne górnych dróg oddechowych.

U w a g a

Wymienione przeciwwskazania dotyczą kandydatów do pracy. O przeciwwskazaniach w przebiegu trwania zatrudnienia powinien decydować lekarz, przeprowadzający badania okresowe, biorąc pod uwagę wielkość i okres trwania narażenia zawodowego oraz stopień zaawansowania i dynamikę zmian chorobowych.

PIŚMIENNICTWO

- Documentation of the threshold limit values (1999). Ed. 6 Cincinnati, ACGIH.
- RTECS (1999), (Komputerowa baza danych).
- TOXLINE (1999), (Komputerowa baza danych).
- Patty's Industrial hygiene and toxicology (1981-1982). (Red.) G.D. Clayton, E.F. Clayton. Vol. 2A, 2B, 2C: Toxicology. 3rd ed. New York, Wiley.
- IUCLID (1996), (Komputerowa baza danych).
- Kinnunen T., Hannuksela M.* (1989) Skin reactions to hexylene glycol. *Contact Dermat.* 21, 154-158.
- List of MAK and BAT values (1998) VCH Verlagsgesellschaft mbH, D-69451 Weinheim MAK.
- Rozporządzenie ministra zdrowia i opieki społecznej z dnia 21 sierpnia 1997 r. Substancje chemiczne stwarzające zagrożenie dla zdrowia lub życia. DzU Załącznik do nru 105, poz. 671.
- Dyrektywa 2000/39/EC of 8 June 2000 establishing a first of indicative occupational exposure limit values in implementation of Council Directive 98/24/EC on the protection of the health and safety of workers from the risks related to chemical agents at work (text with EEA relevance). *Off. J.* 2000, L 141, 47-50.

KRYSTYNA SITAREK

2-Methylpentane-2,4-diol

A b s t r a c t

2-Methylpentane-2,4-diol is a liquid with a sweetish odour. It is used as a solvent and a semiproduct in obtaining cosmetics and drugs. 2-Methylpentane-2,4-diol has a relatively low toxicity.

The oral LD₅₀ value for rats is 4.79 mg/kg b.w. It irritates the eyes and the mucous membranes of the respiratory tract.

2-Methylpentane-2,4-diol is not mutagenic.

The ceiling limit value MAC (C) 120 mg/m³ is recommended based on its very quickly irritative effect on the respiratory tract.